

la. U krajnjoj liniji, hoće onaj još od đavola predloženi put: »Ako pojedete ovo voće (ili uradite to i to), bićete kao bogovi! Kao da se jednjem bilo koje voćke može tako lako «postati» Bog? Nema toga drveta ni ploda ljudskoga ili božanskoga, koji bi mogao čoveka automatski učiniti na istinskim čovekom, a kamoli Bogom«.

Pod »voćem« možemo smatrati i knjige, ali ne kao nešto što je samo po sebi zlo, naprotiv, svaka pročitana knjiga potpomaže našoj izgradnji. Ali kada je reč o delima sa bogoslovskom tematikom postoji jedna zamka na koju su pre puno vremena »ulovio« zapad, racionizam zapada koji je pokušao prodrijeti umom i nadumno i tu učinio katastrofalu grešku, a što je još gore oni su za sobom povukli i bezbroj lakovernih. Stoga, mora nam biti jasno da knjige nisu utabani put u traganju za Hristom, one mogu biti samo putokazi na tom dugotrajanom putu našeg spasenja, isto onako kakve su i dogme. Jer pomenom reči dogma automatski shvatamo ono što nam je davano u udžbenicima filozofije pod definicijom ove reči, ali autori tih definicija nisu imali sluha ili nisu hteli do kraja da razjasne pojам dogme recimo, u tumačenju Pravoslavne Crkve. Dogma u Pravoslavnoj Crkvi jeste nešto nemenljivo, ali ni u kom slučaju i nešto što u potpunosti daje odgovor na pitanje. Kako? Dogme su reči, reči koje je formulisao čovek u želji za objašnjenjem, očuvanjem od jeresi, ali to je naša tvorevina koja ni u kom slučaju nije konacno objašnjenje. One su samo delić, nagovest ja onoga o čemu govore. Konkretno, kao primer nepravilnog tumačenja dogmi uzimimo rimokatoličko tumačenje o Ishodenju svetog duha i od Sina (Filiokve), kao nešto što je uticalo na poznati raskol 1054 god.

Stoga čitaocima knjige oca Atanasija skrenuo bih pažnju na to da su dobili u ruke jedan od putokaza, i da ni u kom slučaju ne ostanu samo na ovom jer put kojim možda žele da idu u sebi ima puno raskršća i puteva koji vode u ambise zabludu, jer su ti fatalni putevi poput bulevara: osvetljeni, bezbedni bez blata i urvina na sebi, a to zaspeli da ne primetimo malu neuglednu stazu koja je ona prava. Postoji jedan citat: »Gospod je sakriven u zapovestima svojim, i nalaze ga oni koji Ga traže analogno izvršenju ZAPOVESTI Njegović« (SV. Marko Podvižnik). I pod izvršenjem razumimo da pravoslavlje traži delanje, umno i fizičko, molitvu, učenje, podvižništvo. A Gospod reče: »Evo, preda te stavljam život i smrt, pa izaberis. (V. Mojsijeva 30.15.)□□□

tajna i znak

Branko V. Radičević: »Sujeverne i druge reči«, Mala biblioteka SKZ, Beograd, 1990 g.

aleksandar nogo

Postoe reči koje su glasne Radosnice, budnice, slobodnice... Kako god da ih izgovoriš odjekom se čuju. I ne gube se.

Postoje reči koje su čutljive. Skrivaju se u svojim slovima a odu ispred života. Sačekuju život da se ispuni u njima. Ne mogu se potpaliti krikom. Ne vredi ih viklat. Utule se čim usta napuste. Kao da ih bešumni prostor šake rađa. Podigneš ruku, šaka puna uspavanja slova i slutnje neke tavne. Vetur sve to razvjejava kroz prste. Iščezava. Tek napor zaludni reči čutljive može da svedoči. Čutljivo i sujeverno.

Knjiga Branka V. Radičevića ima teških reči, onih kroz koje i zvančno može da se umre a i što odvajaju se, kao život, izas nas. Takvima se knjiga otvara i zatvara. Izmedu Tajne i Znaka raspinje knjiga svekoliki svoj život i sve svoje smrti. Tajna i Znak. Izmedu Reči. Samo reči

kao laki šator zaštite pod teretom nebesnog plavetnila; od nasrljivosti vremena što svaki znak obavlja tajnom a život mu odaljava u zaborav. Daleko od nas u negdabilo i, čak, do neponoma.

On je od retkih što u stanju su da otmu od zaborava. Da produže život. Kovarnu umiruće.

Knjiga je ova putnička, usputnička, zastajalica...

Hodio je krovovima spavača. Iznad kreveta onih što spavaju ili umiru osluškivao je Reč. Činio je knjigu od zlatiborskog bilja lekovitog i raznog, od golijskih istočnika, od moravskih vrbaka i virova što jutrom se u pari kao inatom do neba propisuju (ima li inatnije reke od Morave?), iz šljivika, iz ruku žilavih i mnogobrojnih. Puna knjiga neobičnih reči. Brankovih i Srpskih.

Ima ih saborskih i svadbarskih. Pocikuju, podvriskuju, pocupkuju. U kolo mame, po taktu, živo uz harmoniku uvijaju, mrdaju, skakaju i vrte teške i zaobljene zadnjice devojačke i zatežu suknje. Kad kolovoda, mlad i jak čovek, povede kolo, igra se i svira na sate. Pa ko padne, ko ne padne. Ko legne, ko odstoji. (...) Igra kolo od podneva do mraka. I od mraka do razgreva. (Kolovoda, str. 98–99). A od kolovode pa do keca ili završčola, koji igra na kraju kola, podvriskuju, pocupkuju braća i deveri, kume i kumovi, tazbinu i prije, prijatelji, rodbina, a uz njih rkalije i rkulje, alakurače, uvati se i po koji ševelj, uvijuše, umuzi i pokadšto punguži... Dečurlja trčkara, gurka se i sapliće. Sve su reči svadbarske prepune isparenja rakijskih, mesnatih i mrsnih. Pečenjari su po strani. Smenjuju se oko jare i piju pivo. Oni sve rade polako. Mimo njih hitronoge kućanice prislužuju. Prinose i odnose. Drhtaši uz pećenjare obično sedje, ne jedu, ne okreću ražanj i samo nakreću. Meku. Pizdopalji, retko koji ako pola flaše piva uspe da smiri za dan, inače ne piju. Oni su pizdopalji i to je smešna reč mada oni nisu smešni. Samo stoje i gledaju. Odgovore ako ih ko šta priupita. Njima niko ne odgovara jer pitaju retko i tada je to obično nešto nevažno. Oni nisu nesrečni, oni su takvi kakvi su. Nema nesrećnog čoveka od pizdopaljevog oca. On za svog sina ume da kaže: »bolje da sam onu stvar odseko bacio pakćadma da se najedu, nego što sam njega pravio!« Oni nikada nisu zajedno na svadbama, niti skupa na njih idu. Pizdopalji uvek ili malo zaostane, ili malo izmakne ispred ostalih. Ni kokanjara još nema. Oni dodu u noć i drže se po strani. Zajedno. Ne zalaže duboko pod šatru, među narod. Drže se prolaza i ulaza. Oni se samo približe najbližim astalima. Njih ne vole svadbari, ali ih domaćin otpri. Neka ih. Sramota na njihov obraz. Oni su nezvani gosti.

Obična reč strovaliti, reč je što ruši nešto veliko a čini to pomalo ljupko. Takve su i priče u kojima se strovaljuje. Kaža Puž i bukvica (str. 135) objavljuje svu nežnost glagola strovaliti. »Kad neko malen, nevelike snage, napada grmalja, prevelike snage, kaže se:

Trše ga ko puž bukvu. Još malo pa će ga strovaliti na zemlju!«

I teslice je obična reč. Malu, skoro nevažna. Teslice su manžetne na rukavima košulje. One se često ne vide pa zato ni teslice ne mogu da budu mnogo velika reč. Kolar je već, značajna reč. On se vidi. On je okovratnik. Teslice su sestrice teskeri. A teskeri su sitnice. Mnoštvo malih stvari što se drže u kutiji ili u dnu fijoke. Oni mogu iznenada da postanu važne sitnice i tada se traže. Kaže se – pretura teskeri! Jesu li teskeri u srodstvu sa antičkim teserima koje kseni medusobno razmenjuju? Nije isključeno. Treba to preturiti!

Ali u našoj knjizi nisu sve reči svadbarske ili sujeverice ili obične. Podsta ima i onih drugih, nezgodnih reči. Čireluk, na primer, nepriyatna je reč. Nije zgodna ni kad se izgovori, a kamoli kad geki po ledima. Ne upozorava Branko slučajno da »(...) koga su tukli čirelukom taj ni šipku očima ne može da vidi.« (str. 65).

Knjiga Sujeverica i drugih reči Branka V. Radičevića nezavrsena je knjiga. Svojom beskrajno otvorenom formom, svodenje u okvire konačnog, ova knjiga ne može da ispuni, ono je za nju neostvarivo. Ona se ni tematski ne može zaokružiti kao potpuna i završena knjiga. Nema te knjige u koju može Srbija da stane. Ona se objavljuje samo pokatkad u rečima.

Velikim i malim, veselim, razgovorljivim i čutljivim. U sujevernim rečima. Kroz tajne i značke.

Otuda i potreba da se kroz poslednjih nekoliko tekstova zabeleže neki novi običaji, nove šale i da se spase ono što ni najmanje nije bilo šaljivo, i što nikako ne bi smelo da se ubičaji.

Ali rekosmo da je knjiga ova putnička i zastajalačka. Pisana od prilike do prilike. Na svakojakim mestima. Usput i uzgred. A tako je važno i koristiti. Kao putokaz po Srbiji. Nije na odmet poneti je uza se. Može da bude korisna olakšica u traženju onoga što smo pozaboravljali. Što nadeš uzmeš te proveriš. Ako nema dopišeš sa strane. U svom primerku neveštrom rukom uz neke nove običaje dopisao sam značajnu reč: Presip.

To je zemlja uz obale. Njive koje Morava plavi. Presip se na njih. Otuda Presip. Seljaci na obodu njiva sade vrbe, gusto, jednu do druge kao živi zid pred poplavom.

Nakon rata kada je došla sloboda i kada si mogao slobodno da strelaš čoveka, strašni Radost, partizan i oslobođilac, običavao je da dohvodi nevoljnike u Presip i da ih vezuje za vrbe. Jedna vrba, jedan vezani čovek. Zatim bi dovodio decu iz Slatine, Mršinaca, Kukića. Sve momčadi od 10–14 godina i učio ih da pucaju iz pravog pištolja. Brzo se ustanovilo jednostavno pravilo: ko pogodi vezanog iz prve, dobije kocku šećera.

Od tada se dugo nisu u Presipu mogli čuti udari sekire što krešu i podsecaju vrbe. Dugo ljudi nisu hteli da greše dušu. Ali, odnedavno počeše opet.

Zapisah sa strane da se ne zagubi.

□□□

okus života ili stvarnosti iz koje se više ne može

Nemanja Mitrović: PRIČE ZA OČI,
Filip Višnjić, Beograd, 1990.

nenađ šaponja

Priča o knjigama Nemanje Mitrovića jeste, pre svega, priča o rečenicama koje ih čine. Nezaobilazna metonimičnost, novi slikovno-značenjski odnos i iskušto sapeto u njemu, najbitniji su elementi čitateljskog uživanja. Pa i identifikacije u nekoliko spoznajnih ravni. Bajkovitost vizije, ili imaginativnost deteta, sastoči su sete koju one prizivaju. Zapravo, te knjige su svet satkana od antropoloških postulata jednog razglobljenog iskustva koje se trudi da izmakne kritičarskoj eksplikaciji, čineći je suvišnom, s obzirom na zatvorenost svojih (tekstualnih) struktura.

Za novu Mitrovićevu knjigu, Priče za oči, u dobroj meri važi ono već izrečeno o prethodnim, no, ako pažljivije osmotrimo, uočimo i neke formalne novine, kao i jasnije veze sa Snom rata, Rasama i U znaku ribe, s jedne, i Dušama i stvarima, s druge strane. Čitalac priča U znaku ribe i proza Duše i stvari načiće u Pričama za oči tačke njihovih preseka. Naime, dok su prve tri knjige svoj poetizovani prozni govor iskazivale kroz imaginacijski kod deteta i iluzije nesvesnih saznavanja stvari, a Duše i stvari